

Krzysztof Parzych

Uwarunkowania i ocena potencjału turystycznego województwa podlaskiego

Ekonomiczne Problemy Usług nr 52, 173-182

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KRZYSZTOF PARZYCH

Akademia Pomorska w Słupsku

UWARUNKOWANIA I OCENA POTENCJAŁU TURYSTYCZNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Potencjał turystyczny jest najczęściej definiowany jako wszelkie elementy przyrodnicze i antropogeniczne oraz zachowania człowieka, które mogą stać się bodźcem dla rozwoju turystyki¹. W szerokim rozumieniu tego określenia, elementami potencjału turystycznego są istniejące walory turystyczne, zarówno naturalne, jak i antropogeniczne walory recepcyjne miejsca, na które składają się wszelkie elementy zagospodarowania turystycznego oraz dostępności komunikacyjnej, jak i całe otoczenie społeczne, kulturowe i gospodarcze, stwarzające przesłanki dla pojawienia się w danym miejscu ruchu turystycznego. Zdaniem J. Kaczmarka, A. Stasiaka i B. Włodarczyka na potencjał turystyczny składają się zasoby strukturalne (walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne, dostępność komunikacyjna) oraz zasoby funkcjonalne (ekonomiczne, polityczne, kulturowe, społeczno-demograficzne, psychologiczne, technologiczne, ekologiczne)². Pojęcie potencjału turystycznego jest terminologicznie bliskie pojęciu atrakcyjności turystycznej, znacznie częściej używanemu w literaturze przedmiotu³.

W artykule podjęto zagadnienie potencjału turystycznego obszaru województwa podlaskiego wraz z jego oceną dla potrzeb rozwoju turystyki.

Województwo podlaskie jest silnie zróżnicowane pod względem fizyczno-geograficznym, co wynika z jego położenia na obszarze trzech zróżnicowanych

¹ J. Kaczmarek, A. Stasiak, B. Włodarczyk, *Produkt turystyczny*, PWE, Warszawa 2005, s. 51–65.

² *Ibidem*.

³ A. Kowalczyk, *Geografia turystyki*, PWN, Warszawa 2002; *Turystyka*, red. W. Kurek, PWN, Warszawa 2007.

pod względem przyrodniczym jednostek fizyczno-geograficznych, jakimi są Nizina Podlaska, Pojezierze Suwalskie oraz część Niziny Mazowieckiej. Obszar województwa podlaskiego, pozbawiony intensywnej działalności przemysłowej oraz innych form gospodarowania szczególnie inwazyjnych dla środowiska, charakteryzuje się wyjątkowo czystym w skali kraju środowiskiem naturalnym. Istniejące formy gospodarowania przestrzenią, w niewielkim tylko stopniu ingerujące w naturalne środowisko obszaru, w połączeniu z największymi kompleksami leśnymi Polski, takimi jak Puszcza Knyszyńska, Białowieśka i Augustowska, oraz rozległe kompleksy jezior i obszarów podmokłych czynią z tego regionu obszar o wybitnie wyróżniających się w skali kraju walorach naturalnych. W świadomości Polaków obszar ten funkcjonuje jako „Zielone Płuca Polski”. Potwierdzeniem tego jest funkcjonowanie na obszarze województwa czterech parków narodowych oraz objęcie innymi formami ochrony przyrody blisko 40% powierzchni województwa. Oprócz wybitnych walorów przyrodniczych Pojezierzy Suwalskiego, częściowo Łęckiego, Równiny Augustowskiej i naturalnych obszarów podmokłych Kotliny Biebrzańskiej obszar ten jest wyjątkowo cenny pod względem kulturowym. Wynika to z jego przygranicznego położenia i przenikania się kultury białoruskiej, rosyjskiej i litewskiej.

Istotnym elementem potencjału turystycznego województwa podlaskiego jest właśnie jego dziedzictwo kulturowe, nierozzerwalnie związane z zamieszkującymi ten obszar mniejszościami narodowymi. Wśród elementów szeroko pojętego dziedzictwa historyczno-kulturowego należy wymienić m.in. architekturę, sztukę i obyczaje.

W ocenie potencjału turystycznego obszarów wykorzystuje się różne metody, takie jak inwentaryzacja, badania ankietowe, kwerenda, analizy ekspertów oraz metoda bonitacji. Prezentacji analiz potencjału turystycznego dokonuje się za pomocą między innymi map potencjału, analizy determinant oraz analizy SWOT.

Jedną z metod częściej wykorzystywanych przy analizie potencjału turystycznego jest metoda bonitacji punktowej. Jej założeniem jest wybór cech opisujących określone zjawisko w obrębie wybranych jednostek przestrzennych i przypisanie im odpowiedniej liczby punktów. Dzięki sumowaniu punktów odnoszących się do poszczególnych cech uzyskuje się syntetyczną ocenę atrakcyjności turystycznej określonej jednostki przestrzennej. W polskiej literaturze do oceny atrakcyjności turystycznej środowiska i zagospodarowania turystycznego jako pierwszy metodę bonitacji punktowej zastosował w okresie międzywojennym S. Leszczyński. A. Matczak wykorzystał metodę bonitacji punktowej w analizie funkcji turystycznej województw, przyjmując do badania 33 zmienne określające rozwój funkcji turystycznej, obrazujące walory turystyczne, zagospodarowanie i ruch turystyczny⁴.

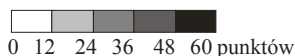
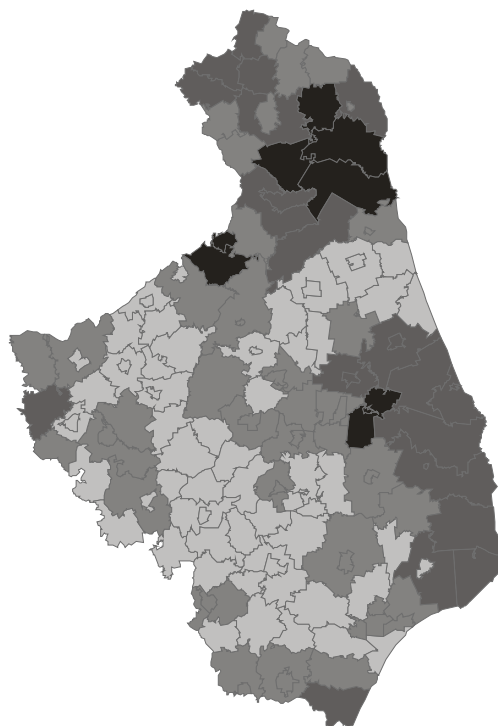
⁴ A. Matczak, *Województwa o funkcji turystycznej a obszary o skażonym środowisku geograficznym w Polsce*, „Turyzm” t. 5, z. 1, s. 57–66.

W niniejszym opracowaniu posłużono się metodą bonitacji punktowej do analizy potencjału turystycznego województwa podlaskiego. Analizy tej dokonano na poziomie gmin województwa, wykorzystując dane źródłowe Instytutu Turystyki, uzupełnione własną inwentaryzacją wybranych walorów województwa. W analizie wykorzystano 31 zmiennych dotyczących walorów turystycznych, zagospodarowania turystycznego oraz intensywności ruchu turystycznego na obszarze województwa podlaskiego. Opierając się na nich, przypisano odpowiednim cechom skalę punktową i dokonano obliczenia wskaźników sumarycznych w oparciu o punkty uzyskane za poziom zjawiska opisywanego określonymi cechami. Na tej podstawie utworzono cztery mapy bonitacji punktowej – zróżnicowania przestrzennego walorów, zagospodarowania turystycznego, ruchu turystycznego oraz sumaryczną dotyczącą atrakcyjności turystycznej województwa w oparciu o sumy punktów uzyskane za walory, zagospodarowanie turystyczne oraz intensywność ruchu turystycznego.

Walory turystyczne obszaru opisano za pomocą 16 cech dotyczących m.in. wskaźników lesistości poszczególnych gmin, powierzchni terenów wypoczynkowych w różnych klasach, powierzchni różnych typów jezior pod kątem ich wykorzystania turystyczno-rekreacyjnego, liczby zabytków w krajowej ewidencji zabytków, liczby obszarów chronionych, w tym parków narodowych, krajobrazowych, pomników przyrody, rezerwatów przyrody, parków spacerowych i wypoczynkowych i innych.

Oceny zagospodarowania turystycznego dokonano w oparciu o analizę sześciu następujących cech: liczby organizatorów turystyki i pośredników turystycznych w gminach, wydatków z budżetu na cele związane z turystyką, liczby obiektów i miejsc noclegowych ogółem, liczby miejsc noclegowych w kwaterach agroturystycznych i pokojach gościnnych, liczby dróg w gminach o utwardzonej powierzchni. Oceny intensywności ruchu turystycznego dokonano na podstawie analizy dziewięciu następujących cech: liczby udzielonych noclegów ogółem z uwzględnieniem turystów krajowych i zagranicznych, liczby korzystających z noclegów w podziale na turystów krajowych i zagranicznych, liczby odwiedzających muzea, wskaźników wykorzystania pokoi i miejsc noclegowych.

Indywidualne wartości każdej z cech w poszczególnych gminach odnoszono do średniej obliczonej dla obszaru województwa, nadając odpowiednią liczbę punktów od 1 do 5 za udział wartości cechy w gminie w stosunku do wartości średniej odpowiedniej cechy obliczonej dla województwa. Pierwszym składnikiem, który wzięto pod uwagę przy analizie potencjału turystycznego województwa, były walory turystyczne (rysunek 1). Wśród nich dominowały walory przyrodnicze. Obszar województwa podlaskiego dysponuje olbrzymią ilością walorów naturalnych, zwłaszcza jezior, terenów leśnych oraz różnych form powierzchniowych ochrony przyrody.

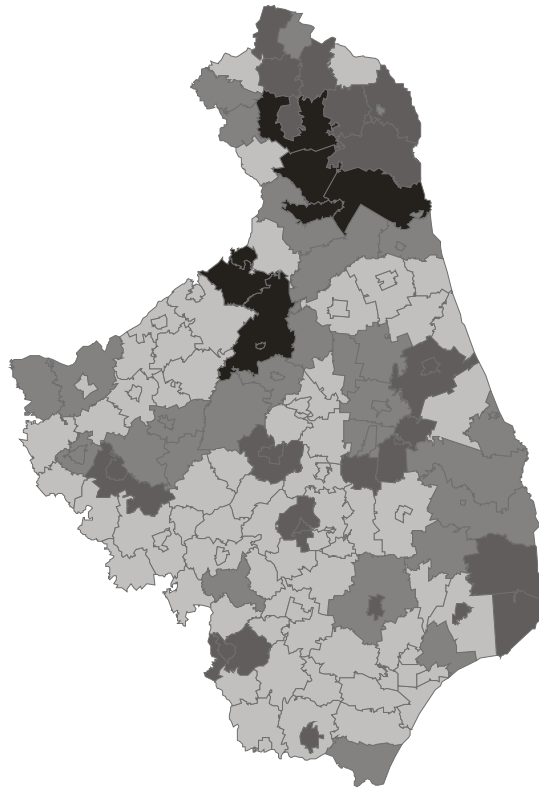
Skala oceny potencjału walorów: 0–12 – bardzo niski, 12–24 – niski, 24–36 – przeciętny, 36–48 – wysoki, 48–60 – bardzo wysoki.

Rys. 1. Zróżnicowanie przestrzenne koncentracji walorów turystycznych województwa podlaskiego z wykorzystaniem metody bonitacji punktowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych źródłowych Instytutu Turystyki.

Na analizowanym obszarze można wyróżnić kilka ognisk koncentracji tego typu walorów. Najwięcej koncentruje się w północno-wschodniej części obszaru – w gminach Nowinka, Płaska, Krasnopol oraz Giby. Jest to efektem wysokiej liczby jezior o różnych typach walorów turystyczno-rekreacyjnych, wysokich wskaźników lesistości oraz wysokich udziałów w tych gminach obszarów chronionych. Znacznie mniejsza jest natomiast we wspomnianych gminach liczba walorów antropogenicznych, zwłaszcza zabytków architektury i budownictwa oraz obiektów muzealnych. Obszary o najwyższym potencjale walorów to ponadto gmina Rajgród (położona na skraju Pojezierza Ełckiego) oraz gmina Supraśl, której teren leży w większości na obszarze Puszczy Knyszyńskiej. Najniższe wskaźniki potencjału walorów

turystycznych odnotowano w gminach środkowo-wschodniej, południowo- oraz środkowo-zachodniej części województwa. Jest to efektem z jednej strony dużej liczby terenów podmokłych i bagiennych, z drugiej zaś – rozległych obszarów związanych z prowadzoną tu działalnością rolniczą. W klasach potencjału walorów określonych jako wysoki i bardzo wysoki znalazło się 26 gmin, natomiast w bardzo niskiej oraz niskiej – 54 gminy. Jeszcze wyższym poziomem koncentracji odznaczały się elementy zagospodarowania turystycznego obszaru. Około 57% gmin znalazło się w klasach potencjału bardzo niskiej oraz niskiej.

Skala oceny potencjału zagospodarowania turystycznego: 0–5,8 – bardzo niski, 5,8–11,6 – niski, 11,6–17,4 – przeciętny, 17,4–23,2 – wysoki, 23,2–29,0 – bardzo wysoki.

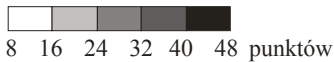
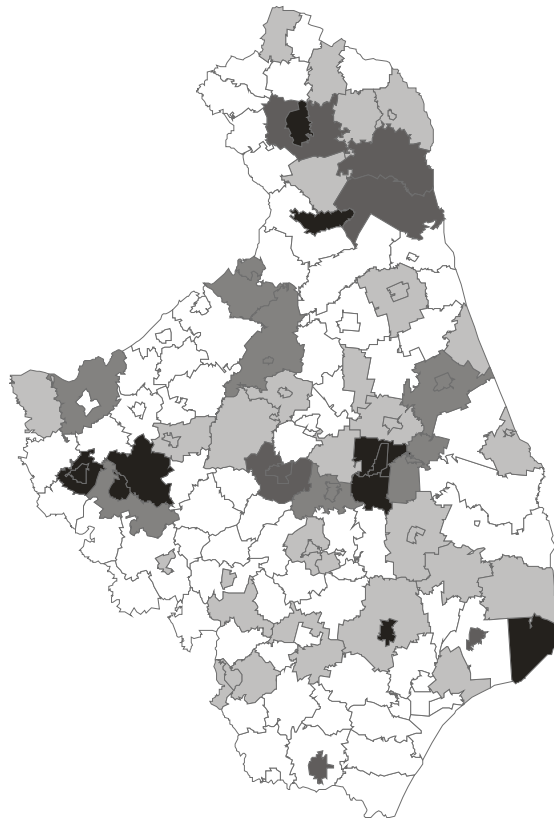
Rys. 2. Zróżnicowanie przestrzenne koncentracji elementów zagospodarowania turystycznego województwa podlaskiego z wykorzystaniem metody bonitacji punktowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych źródłowych Instytutu Turystyki.

Podobnie jak w przypadku walorów zagospodarowanie turystyczne 23-procentowe gmin określono jako bardzo wysokie oraz wysokie w odniesieniu do pozostałych (rysunek 2). Najwyższym poziomem zagospodarowania turystycznego odznaczały się gmina wiejska Suwałki, Nowinka, Płaska, na Pojezierzu Suwalskim i Równinie Augustowskiej oraz w gminach Rajgród i Goniądz. W przypadku pierwszej grupy wysoki wskaźnik potencjału zagospodarowania jest efektem znacznej koncentracji obiektów i miejsc noclegowych związanych z ich typową funkcją recepcyjną dla wakacyjnej turystyki wypoczynkowej związanej z walorami wodnymi położonych tu obszarów. Podobna sytuacja dotyczy gminy Rajgród. Wyssokie zagospodarowanie gminy Goniądz wynika prawdopodobnie z sąsiedztwa Biebrzańskiego Parku Narodowego. Jednocześnie trzeba pamiętać, że wysokie wartości wskaźniki te przyjmują w odniesieniu do pozostałych gmin województwa. W porównaniu z innymi obszarami Polski, wartości te byłyby na relatywnie niskim poziomie, co wynika z ogólnie znacznie niższego poziomu zagospodarowania turystycznego obszaru województwa w porównaniu z innymi województwami recepcji turystycznej.

Ruch turystyczny charakteryzuje się znacznie większym rozproszeniem przestrzennym w porównaniu z walorami oraz zagospodarowaniem turystycznym (rysunek 3). Gminy o wysokiej i bardzo wysokiej frekwencji ruchu turystycznego w województwie stanowią zaledwie 12,6% ogółu wszystkich gmin województwa. Niski i najniższy poziom frekwencji ruchu turystycznego charakteryzuje natomiast obszar ponad 80% gmin województwa. Tak wysoki udział obszarów o niskim i najniższym poziomie frekwencji turystycznej jest efektem niskiej atrakcyjności tych gmin oraz niskiego poziomu ich zagospodarowania turystycznego. Na podstawie sumy punktów przydzielonych poszczególnym gminom za wartości zmiennych dotyczących walorów, zagospodarowania turystycznego oraz intensywności ruchu turystycznego skonstruowano mapę bonitacji ogólnej atrakcyjności turystycznej województwa podlaskiego.

Analiza mapy sumarycznej atrakcyjności turystycznej województwa podlaskiego wskazuje na dwa główne bieguny atrakcyjności turystycznej obszaru (rysunek 4). Pierwszy tworzą gminy północnej części województwa, położone na obszarze Pojezierza Suwalskiego i Równiny Augustowskiej, a mianowicie: Augustów, Giby, Krasnopol, Płaska, Nowinka, oraz gmina wiejska Suwałki. Drugi obszar stanowią gminy północno-zachodniej części województwa, a mianowicie: Rajgród – związany z atrakcyjnym Pojezierzem Elckim oraz gmina Goniądz położona częściowo na obszarze oraz w dużej mierze w sąsiedztwie Biebrzańskiego Parku Narodowego. Kolejnymi obszarami o najwyższej atrakcyjności turystycznej są gminy na obrzeżach Białegostoku oraz w sąsiedztwie Puszczy Knyszyńskiej – Wasilków i Supraśl.

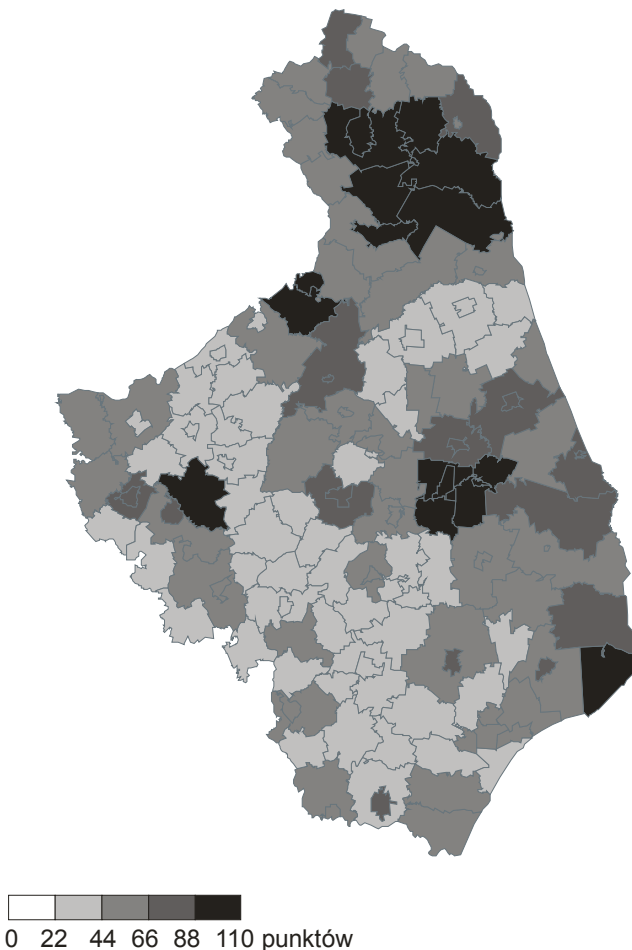
Skala oceny intensywności ruchu turystycznego: 8,0–16,0 – bardzo niski, 16,0–24,0 – niski, 24,0–32,0 – przeciętny, 32,0–40,0 – wysoki, 40,0–48,0 – bardzo wysoki.

Rys. 3. Zróżnicowanie przestrzenne koncentracji frekwencji turystycznej w gminach województwa podlaskiego z wykorzystaniem metody bonitacji punktowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych źródłowych Instytutu Turystyki.

Gminą o bardzo wysokiej ogólnej atrakcyjności turystycznej jest również Białowieża. Ponadto gminami o wysokiej ogólnej atrakcyjności turystycznej są gminy miejskie Łomża, Suwałki i Białystok. Jest to w dużej mierze wynikiem najwyższej spośród pozostałych gmin skali zagospodarowania oraz frekwencji rejestrowanego ruchu turystycznego. Ogółem w skali województwa obszary o najwyższej i wysokiej atrakcyjności turystycznej zajmują około 24% , natomiast obszary o bardzo niskiej i niskiej atrakcyjności turystycznej zajmują 41,5%. Spośród pozostających gmin o niskiej atrakcyjności turystycznej, największą atrakcyjnością charak-

stałych gmin 15 znajduje się w przedziale wysokiej atrakcyjności turystycznej i są to gminy skoncentrowane w północno-wschodniej części województwa – w okolicach Suwałk i Augustowa – oraz silnie zalesione gminy środkowo-wschodniej części obszaru, położone w najbliższym sąsiedztwie Białegostoku.

Skala oceny ogólnej potencjału turystycznego: 0–22,0 – bardzo niski, 22,0–44,0 – niski, 44,0–66,0 – przeciętny, 66,0–88,0 – wysoki, 88,0–110,0 – bardzo wysoki.

Rys. 4. Ogólna ocena atrakcyjności turystycznej gmin województwa podlaskiego z wykorzystaniem metody bonitacji punktowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych źródłowych Instytutu Turystyki.

W celu określenia wpływu poszczególnych zmiennych na uzyskany obraz atrakcyjności turystycznej województwa podlaskiego dokonano obliczenia korelacji z uzyskanymi wynikami potencjału walorów turystycznych, zagospodarowania turystycznego oraz frekwencji turystycznej. Dokonano obliczenia współczynników korelacji rang Spearmana dla 15 gmin województwa w oparciu o zmienne opisujące walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne, frekwencję turystyczną oraz ogólny obraz atrakcyjności turystycznej (tabela 1).

Tabela 1

Współczynniki korelacji rang Spearmana potencjału walorów naturalnych, zagospodarowania turystycznego, ruchu turystycznego i ogólnej atrakcyjności turystycznej gmin województwa podlaskiego

Wyszczególnienie	Ogólna atrakcyjność	Walory turystyczne	Zagospodarowanie turystyczne	Ruch turystyczny
Ogólna atrakcyjność	1,000000	0,747520	0,634719	-0,279905
Walory turystyczne	0,747520	1,000000	0,257250	-0,540398
Zagospodarowanie turystyczne	0,634719	0,257250	1,000000	-0,318120
Ruch turystyczny	-0,279905	-0,540398	-0,318120	1,000000

Źródło: opracowanie własne.

Uzyskane wartości współczynników korelacji wyżej wymienionych zmiennych wskazują na wyższe korelacje ogólnej atrakcyjności turystycznej z walorami oraz zagospodarowaniem turystycznym. Trudne do wytłumaczenia są natomiast ujemne korelacje rozmieszczenia ruchu turystycznego z ogólną atrakcyjnością oraz z walorami i zagospodarowaniem turystycznym.

Przeprowadzona metodą bonitacji punktowej waloryzacja potencjału turystycznego województwa i jego wykorzystania wskazuje, że największym potencjałem walorów przyrodniczych odznaczają się gminy pojezierne, położone na obszarze bądź w sąsiedztwie dużych kompleksów leśnych Puszczy Knyszyńskiej i Białowieskiej oraz w północno-zachodniej części województwa w gminach na obrzeżach Biebrzańskiego Parku Narodowego. Największym potencjałem w zakresie zagospodarowania turystycznego odznaczają się gminy północnej części obszaru położone na Pojezierzu Suwalskim i Równinie Augustowskiej oraz na skraju Pojezierza Elckiego. Analiza frekwencji turystycznej wskazuje na znaczne rozproszenie ruchu turystycznego na obszarze województwa. Ruch turystyczny koncentruje się w kilkunastu gminach – w okolicach Augustowa, najbliższym sąsiedztwie Białegostoku, Łomży oraz w gminie Białowieża. Mapa bonitacyjna ogólnej atrakcyjności

turystycznej wskazuje, że największym potencjałem turystycznym dysponują gminy Pojezierza Suwalskiego oraz Równiny Augustowskiej, gminy położone w najbliższym sąsiedztwie Białegostoku, a także Rajgród, Białowieża i gminy w okolicach Łomży. Województwo podlaskie posiada bogaty potencjał turystyczny. Charakteryzuje się on jednak znaczną koncentracją w kilku głównych biegunach. Wynika to z różnorodności typów walorów oraz nierównomiernego rozmieszczenia ruchu turystycznego.

DETERMINANTS AND EVALUATION OF THE PODLASKIE PROVINCE TOURIST POTENTIAL

Summary

In the article was taken an issue of the tourist potential exemplified by podlaskie province. The podlaskie province is situated in the north east part of Poland area. This is the region very attractive for tourism thanks to the lakes, forests and big national parks. For the analysis of the tourist potential used the method of bonitation. For this purpose selected 31 virtues connected with the natural and anthropogenic virtues, tourist development and with tourist movement. Basing on these virtues the bonitation's maps were constructed. The analysis of the tourist potential of the podlaskie province showed the concentration of the natural and anthropogenic potential in the communes located in the lake regions of the north east and north west part of the province. The next in the line the communes surrounded Białystok and in the limits of the Biebrzanski National Park have the big tourist potential. Besides it Białowieża is the commune with big potential of the tourist virtues and infrastructure. The analysis of the tourist movement showed the most visited communes are dispersed in the province area. The total indicator of the tourist potential showed the most attractive communes are concentrated in the north east of the province (Nowinka, Płaska, Krasnopol, Augustów), the next in the line in the surroundings of the province's capital Białystok (Wasilków, Supraśl). Besides it Łomża, Piątnica, Rajgród, Goniądz and Białowieża are the communes with the big tourist potential.

Translated by Krzysztof Parzych